Írta: Andrásfalvy Bertalan
2015. szeptember 15. kedd, 16:57 - Módosítás: 2015. szeptember 20. vasárnap, 08:42

Leányvásárok a Délkelet-Dunántúlon
A rokonság és a vallási-táji hovatartozás térbeli hálózata

Az év ritmikusan ismétlődő ünnepnapjait a bensőséges családi és egyházi ünneplés jellemezte a régi paraszti életrendben. [1] Kivételt talán csak a farsang ígért, de ez is jobbára a helyi közösség, a falu ünnepe maradt. A búcsúk és vásárok jelentették azokat az ünnepi alkalmakat, amikor a parasztember, asszony, legény és leány átlépte a hely és a helyi illem kötöttségét és az egész évben csak távolról látott templomtornyok tövében is megfordult, világot látott, más falubeli, más vidéki emberekkel találkozott, hírt hallott és csodálatos dolgokat szemlélhetett. Ördöghintát, plánétás embert, kintornást, képmutogatót, törpét, majmot, medvét és más különös állatot. A vásárra vitt állat, termény és házi készítésű portéka eladása, illetve a szükséges holmik beszerzése önmaga is rendkívüli, évenként ismétlődő, izgalmas élményt kínált időseknek és fiataloknak egyaránt. De a búcsújárások, a „prosekciókba", kereszt-aljákba összeállva fáradságos zarándokutakra sem csak a vezeklés, nemcsak az önsanyargató bűnbánat vezette a résztvevőket. Világi, ha nem is éppen bűnös kíváncsiság, élmény és ismeretségkeresésének is része volt abban, hogy erre szánja rá valaki magát. Mindezeken felül pedig a fiatalság számára alkalmat adott az ismerkedésre, érzelmeik egyszerű, kedveskedésekkel való kifejezésére is. Ezáltal a vásár és a búcsú nemcsak egy falu közösségének, hanem egy kisebb tájnak volt közös ünnepe. Olyan intézmény volt, mely bizonyította az egy műveltséget hordozó, az egy értékrendet valló falucsoport kapcsolatainak fenntartását, míveltségének állandó kiegyenlítődését, egy meghatározott körzet eleven vérkeringését, biológiai és szellemi értelemben egyaránt.

A következőkben a vásárokat és búcsúkat mint a fiatalság találkozóhelyeit és alkalmait mutatom be, főként Baranya és Tolna vidékén. Először azt vizsgálom meg, hogy miért volt

szüksége a fiatalságnak találkozóhelyre és alkalomra. E kérdés megválaszolásánál vissza kell pillantanunk a messzi múltba.

Szabó István kutatásai szerint a XV. századra fejeződött be Magyarországon a településhálózat kialakulása. Ekkorra hazánkban mintegy 20–21 000 falutelepülés jött létre. Ezek egy része hamarosan elnéptelenedett, rövid életű volt, de számításai szerint egyszerre is legalább 18–19 000 falu létezését feltételezhetjük. Egy-egy falu, ugyancsak az ő számításai szerint, 4–170 háztartást számlált. Átlag pedig 36-ot. A XV. században már megindul a pusztásodás, a kisebb falvak összeköltözése, kisebb települések felhagyása. Ezzel egyes települések lélekszáma erősen megnövekedett. A legkorábbi falvak a szabad nemzetségek vérségi alapon kialakult téli szállásterületeiből lettek, de a különböző eredetű háznépek egy-egy kisebb településben hamarosan rokonná alakultak. Az egy faluba való tartozásból kialakult helyi közösség lassankint átvette a nemzetség összetartó szerepét. Természetesen a faluközösség ott viseli legjobban a korábbi nemzetségi sajátságokat, ahol a település kisebb, és ezáltal rokonabb maradt. Magyarország térképén könnyen felismerhetjük a kisfalvas területeket. Ilyen Zala megye és Baranya a Dunántúlon, és néhány felvidéki megye területe. Még ma is megfigyelhető, illetve néprajzi módszerrel felgyűjthetőek azok a szerepek, amelyeket a faluközösség a korábbi nemzetségtől vett át. Nemcsak a lakodalmi szokásokban, a lánykéréssel kapcsolatos színlelt ostromlás, a menyasszony elvitelét akadályozó útelkötés és ehhez hasonló szokásokban, hanem a megszólítások rendszerében is. A Baranya megyei Hegyháton a ma 50–60 éves generációt is még úgy tanították szüleik, hogy mindazokat az asszonyokat, akik a faluban születtek, azokat *nénnyének*, s azokat, akiket más faluból hoztak, *ángyának*
kell a gyermeknek szólítania. Bogyiszlón a más faluból jött asszonyokat nem kereszt- vagy családnevükön szólították a családtagok, adott esetben még unokák sem, hanem származási helyükről. A megszólítás gyakorlatában gyakran a
szüle
vagy
öregapám
is elmaradt, csak így szólt, hogy „Fajszi”, „Dorogi”, „Gergyeni”. Az asszonyok ugyanis mindvégig, még halálukig apjuk nemzetségének is tagjai maradtak, s ha gyermektelenül haltak el, ingó vagyonuk szőlőbeli és gyümölcsfában kiadott jussa visszaszállt apjuk családjára.

A falu tehát nem egyszerűen egy és ugyanazon helyen lakók összefoglaló neve, hanem közösség is volt, mely szervezetten védte lakói érdekeit és önkéntelenül sajátos műveltséget és magatartást erőszakolt minden tagjára. A befelé egységesítő, összetartó erő élesen határolja el magát a külvilágtól. Védekezik az idegen ellen, védi határait, lakóinak vagyonát és személyes érdekeit. A rétszabadításkor, tarlószabadításkor, s régebben az erdő közös használatba eresztésénél megszűntek a családi fundusok, földdarabok határai, de annál erősebben állott a faluk határa. A falu védekező, kifelé ellenséges magatartását a fiatalság testesíti meg, a legények többé-kevésbé szervezett közössége. A legények azok, akik nem tűrik meg az idegent, akik csúfolják a más falubelit, akik belékötnek a betolakodóba, s egymást támogatva

testületileg lépnek fel azok ellen, akik bármelyiküket bántanák. A lovat, marhát őrző béresek, ahogy az erre a munkára kijelölt legényeket nevezték, azok, akik régebben virtuskodásból is behajtottak más falu területére, lelegeltették a vetést, felzabáltatták a szénát és összetapostatták a kerteket.

A falu elkülönülésével, sündisznószerű védelmi, mindent elutasító magatartásával szemben eleven erő- és életkövetelmény volt az, hogy a fiataloknak párt kellett választaniuk, és ez a kis falvak esetében különösen régebben a vérfertőzés, a rokon házasságok elkerülése miatt, csak a más faluból való élettárs keresését jelenthette. Tehát a legharciasabb, a leginkább elkülönülő korcsoportnak volt szüksége arra, hogy más falubéliekkel megismerkedjen, köztük megforduljon.

A harmadik hatóerő, körülmény, ami a fiatalok párválasztását befolyásolta, az az előbbiekhez hasonlóan szintén természetes és érthető: a fiatalember olyan párt igyekszik választani magának, aki hasonló hozzá, ugyanazt a nyelvet beszéli, átvitt értelemben is, ugyanolyan életmódot folytat, ugyanazt az értékrendet vallja, ugyanolyan szokásokat követ, ételeket eszik, viseletben jár. (A vagyoni rétegződés csak a jobbágyfelszabadítás után kap nagyobb szerepet). Ez korlátozta a térben a párválasztás kerületét. Általában a távolság arányában nőtt a falvak közti műveltségbeli különbözőség, így minden falunak lassan kialakult egy bizonyos házassági körzete, melyen belül nem volt nevetséges a beszéd-kiejtés, a viselet, a táncok és szokások, ehetők az ételek és magától értetődő volt az egész műveltség. Ez a házassági körzet egyazon műveltség határát is jelentette egy parasztkultúra területén. Tyúk és tojás elsőségének kérdése az, hogy a házassági kapcsolatok teszik egyöntetűvé a műveltséget, vagy az egyöntetű műveltség teszi lehetővé a házassági kapcsolatokat. Tény az, hogy ezek a határok történeti határok, vagyis időközben változtak és változnak. Bizonyos különbségek akadnak bőven, ezeken belül is, a falvak között, de ezek nem lesznek az összeházasodás akadályaivá.

www.karpatmedence.net

www.karpatmedence.net

www.karpatmedence.net

www.karpatmedence.net

www.karpatmedence.net